

Michal Kravel-Tovi and Deborah Dash Moore (Eds.). **Taking Stock: Cultures of Enumeration in Contemporary Jewish Life**. Bloomington: Indiana University Press. 2016. 262 pages

תמר נוביק*

Taking Stock: Cultures of Enumeration in Contemporary Jewish Life פרקטיקות של ספירה, סטטיסטיקה וארגון מספרים הפכו חלק מהותי בחיים היהודיים במאה השנים האחרונות – בבניית זהות יהודית, בתפיסת היהודים כקבוצה חברתית ובהבחנה שבין יהודים ובין מי שאינם יהודים. חוקרים מתחומי דעת שונים – סוציולוגיה, מחקר תרבות, לימודי מדע (STS), לימודי יהדות והיסטוריה – חברו יחדיו בסדנה שהתקיימה בשנת 2012 במרכז פרנקל ללימודי יהדות באוניברסיטת מישיגן כדי לדון בשאלות של ספירה ובמשמעותם של מספרים. הדיון התפתח לכדי הפרסום הנוכחי. האסופה פותחת במבוא מאת העורכות, מיכל קרבאל-טובי ודבורה דש מור, אשר מציגות בפני הקוראת את הטענות המרכזיות: יהודים סופרים יותר, ועל כן החוויה היהודית בת זמננו רוויה במספרים. המבוא, שכותרתו "ספירה ביהודית", סוקר את הספרות העוסקת בחשיבותם של מספרים בחיים המודרניים ובקשר שבין אמצעי ספירה ובין כוח, שלטון וניהול אוכלוסיות. המבוא כולל גם דיון בתפקידם של מספרים בגיבוש זהות, בתפיסת שייכות ובחיים חברתיים, וכן בהבנייתם של זיכרון קולקטיבי ושל תפיסת זמן. למספרים, כך נטען, יש כוח סימבולי, ומתוך כך הם הופכים כלי לחשיפת אמיתות.

אסופת המאמרים מתמקדת בתנועה הציונית, במדינת ישראל ובארצות הברית במאה השנים האחרונות. היא מחולקת לשלושה חלקים: ספירת יהודים מתים, אמצעי ספירה של אוכלוסיות יהודים במדעי החברה, וספירה של דברים יהודיים. החלק הראשון עוסק ברובו במספר המקודש שישה מיליון. אורן ברוך שטייר סוקר את תהליך התבססותו של המספר העגול הזה כאייקון של השואה וכסמל לקורבנותיה היהודיים, תהליך שראשיתו בהתכתבות בין מנהיגים נאציים והמשכו בהתקבעותו של המספר בקרב מנהיגי התנועה הציונית והחברה הישראלית. באמצעות בחינת התצוגה של מוזיאון יד ושם ופרויקט שחזור קורבנות השואה חושפת קרול א' קדרון את המתח המובנה שבין כוחם של מספרים גדולים ועל-זמניים ובין סיפורי חיים ומוות של אינדיבידואלים. היא מראה כיצד באמצעות קידושו של המספר שישה מיליון, ובמסגרת גיבושה של מדינת ישראל, עברו קורבנות השואה תהליך של הלאמה ואזרוח. לטענתה, מה שהיא מכנה "מפקד המתים" משמש בסופו של דבר לחיזוק כוחו של המספר הגדול או הכלל, ולא לשחזור החיים הבודדים שנגדעו. במאמר האחרון בחלק זה מנתחת יעל זורבבל שמות רחובות ויישובים בישראל – שמות שהם מספרים, אם מספרים של הרוגי קרבות ואם מספרים המציינים שנים. היא עומדת על חשיבות השימוש במספר ולא בשמות היחידים המתים, וכן על תפקיד עברותם של המספרים לפרויקט הלאומי. כמו שני המאמרים הקודמים לו, גם מאמר זה מראה את כוחו של המספר הגדול לעומת המספר היחיד, ויתרה מזו, את הקשרים הנטוויים לאחר המוות בין המתים

* מכון מקס פלאנק להיסטוריה של המדע, ברלין

אחר גדולים יותר, כך מוצנעת החרדה לגבי הערבוב; ככל שמופצת כמות גדולה יותר של הגדות לקראת הפסח כך קטן החשש להיעלמותם של החיים היהודיים מן העולם. אם כן, למספרים יש כוח משכך חרדות ופחדים, בעיקר כשהדבר נוגע לנוירוזות יהודיות טיפוסיות.

הספר נחתם בסקירה קצרה ובהגיגים מאת ההיסטוריון של המדע וחוקר המספרים תיאודור פורטר. פורטר תוהה, בצדק, מה מיוחד בתפקידם של מספרים ושל ספירה בחיים יהודיים דווקא. מקומם של מספרים בקבוצות שונות בחברה היהודית דורש גם הוא התייחסות. האם מספרים חשובים גם ליהודים בני קבוצות חברתיות אחרות, כאלה שמספרים אינם תחום ההתמחות שלהן? מעבר להשוואה המתבקשת עם הקשרים תרבותיים וחברתיים אחרים, עולה גם השאלה אם חשיבותם של מספרים מוגבלת רק למאה השנים האחרונות; הייתכן שמספרים היו חשובים קודם לכן, או שספירה שיככה חרדות קיומיות גם טרם עלייתה של הסטטיסטיקה? חקירת מקומם של מספרים בחיים יהודיים בהיסטוריה – שתי דוגמאות מתבקשות לכך הן מקומם של מספרים במיסטיקה יהודית ומעורבותם המקצועית של יהודים בחיים הכלכליים ברחבי העולם – עשויה להעשיר את האסופה ולתרום להבנת השוני שבחיים היהודיים בני זמננו. נוסף על כך, בניגוד למה שמרמזת כותרת האסופה, המאמרים אינם עוסקים באמצעי ספירה ובטכניקות של מספור כי אם במשמעויות שנקמות סביב מספרים. מן הכותרת מרובת הפירושים באנגלית, taking stock, עולה גם שאלה בדבר יצורים אחרים שנספרים והם אינם אנושיים, אך משחקים תפקיד חשוב בשליטה וניהול – חיות, לדוגמה; בחשיבה על ספירה ועל מספרים תהיה תרומה רבה יותר אם ניתן את הדעת על עולמות משמעות שהם מעבר לאנושי. ואם בחיות עסקינן, מעניין לציין אסופת מאמרים אחרת שהתפרסמה לאחרונה, הבוחנת את הקשר שבין יהודים לכלבים ואת ייחודו (Ackerman-Lieberman & Zalashik, 2013). שתי האסופות יחדיו מנהירות נטייה בעייתית בלימודי יהדות להציג את היהודים כיוצאי דופן, במקרים אלו ביחסם לכלבים או למספרים. לכן כדאי לחזור ולשאול שנית: האם ליהודים יש יחס מיוחד למספרים, השונה מהותית מהיחס שיש לאנשים אחרים למספרים? יהודים אוהבים מאוד לספור, יותר מאנשים אחרים, אך רק לאחרונה. האומנם?

מקורות

Ackerman-Lieberman, Phillip & Zalashik, Rakefet (Eds.) (2013). *A Jew's best friend? The image of the dog throughout Jewish history*. Eastborn: Sussex Academic Press.